

נתן אדלר

ספר „תורת אלקים עם נתינה לגר“ על תרגום אונקלוס מאת הרב נתן ב"ר מרדכי אדלר הכהן ונוספו עליו: „פתשגן“, מאת מחבר קדמון לא נודע, ו„לשון חכמים“ מאת ר' ש. וולדברג. הוצאת „עץ חיים“, תשכ"ח, בחמישה כרכים.

נחלקו החכמים על טיבו ומטרתו של תרגום זה, על זמן חיבורו ועל שם מחברו וזמנו. לפי המסופר בתוספתא מקוואות, ו' חי אונקלוס בדורם של רבן גמליאל דיבנה ור' אליעזר בן הורקנוס. ובמסכת מגילה דף ג', מייחסים לו את התרגום הארמי לתורה הנקרא על שמו, תרגום אונקלוס.

לפי השערת כמה חוקרים – וביניהם הפרופ' מ. צ. סגל, נעשה סידור תרגום אונקלוס בסוף דורות התנאים, בזמן שהתחילו לסדר את תורת התנאים בחיבורים שלמים כמו המשנה והברייתא ומדרשי התנאים לתורה. ואף התירגום, שהיה גם הוא חלק מתורה שבע"פ והכיל את הפרשנות המקובלת כפי שהתפתחה מימי הסופרים עד התנאים, זכה לסידור מיוחד בידי תורגמנים.

בארץ ישראל לא הצליח התירגום המסודר הזה לדחות את הני-סוחים של התורגמנים, אבל נתקבל בבבל, לאחר שהגיע לשם, בימי רב, ראש אמוראי בבל ותלמידו של רבי יהודה הנשיא, שמשנתו מיוסדת על תורתו של רבי עקיבא. ועל כן אנו מוצאים, שבדברי הלכה מתאים תרגום אונקלוס על פי רוב לדעת רבי עקיבא.

גם לשון התרגום מוכיח שמוצאו הוא מארץ ישראל ולשונו ניב ארמי הקרוב לארמית המקראית, אלא שנכנסו לתוכו גם כמה צורות ושימושים הרגילים בארמית בבליית של תלמוד בבלי. אף הפירושים שבתרגום זה, יסודם מארץ ישראל ופרשנותו מיוסדת

על ידיעה עמוקה בלשון ובסגנון של המקרא ועל הבנה נבונה של תוכן הכתוב ועל מאמץ למסור גם את הרוח של המקור העברי. המתרגם השתדל לקרב את דברי המקרא אל השכל הישר של העם. כן הקפיד להרחיק את ההגשמות מכל הביטויים המיוחדים לאלוקים כשם שתורגם לפעמים באופן חופשי, כדי לשמור על כבודם של גדולי ישראל.

כמה חוקרים, וביניהם ר' זכריה פרנקל ור' צבי פרץ חיות, סוברים, כי תרגום אונקלוס נתחבר בעיקר בשביל פשוטי העם. לעומתם סבור הרב ר' נתן אדלר, בעל ה"נתינה לגר", שהתרגום נעשה גם בשביל החכמים.

ר' שמואל דוד לוצאטו בעל "אוהב גר" וכמותו אברהם גייגר בספרו "המקרא ותרגומו" סבורים כי קראו לתרגום התורה הארמי החדש, המדוייק וההולך בדרך החדשה בשם "תרגום אונקלוס", משום שנעשה לפי שיטתו של עקילס (מתרגם התורה ליוונית), ובפי אלה שאינם מדברים יוונית נשתבש השם עקילס לאַנקלוס או אונקלוס.

למסקנה אחרת הגיע הרב נתן אדלר, רבה הכולל של אנגליה, בפירושו "נתינה לגר" על תרגום אונקלוס – ספר שעבד עליו כשלושים שנה. גדולות היו זכויותיו של הרב אדלר שעשה הרבה לחיזוק הדת ביהדות בריטניה ולחם בריפורמה וייסד שם את בית המדרש לרבנים. כן חיבר שמונה ספרים והחשוב בהם הוא פירושו על תרגום אונקלוס (כן הניח בכתב יד פירוש על תרגום יונתן). בהקדמתו לפירושו זה, הוא מספר את תולדות חיי אונקלוס ומבאר את יוקרת התרגום שנוסד על שלימות התורה על פי המסורה ואמיתת התורה שבעל פה.

לדעתו הרי אונקלוס ועקילס הם היינו הך, אלא שבילדותו היתה שפתו של אונקלוס-עקילס יוונית ואחר שנתגייר, למד יפה עברית וארמית.

אדלר סותר את דברי ר' זכריהו פראנקל ורצ"פ חיות שהניחו, לי תרגום אונקלוס נתחבר רק בשביל פשוטי העם. לדעתו נעשה התרגום גם בשביל תלמידי חכמים. כפירוש על התורה, כן ההדיר אדלר פירוש ישן נושן על התרגום בשם "פתשגן". פירושו "נתינה לגר" עורר בשעתו ויכוחים רבים.

בהקדמה לפירושו כתב אדלר: "עלינו להוקיר ולכבד את תרגום

אונקלוס, משום שהוא מברר לנו את שלימות התורה ומורה לנו כי התורה הזאת הנמצאת עתה בידינו, היא הנתונה למשה מסיני כתבניתה וכדמותה בלי תוספת ובלי מגרעת. אמת כי יש שינויים והבדלים רבים בין סגנון תורתנו בלשון הקודש ובין סגנון התרגום הזה. אבל את השינויים האלה ייחס כל קורא משכיל אל אופני הדיבור המיוחדים לכל שפה ושפה לבדה. אף לסיבה הזאת, שינה המתרגם האלוקי אונקלוס פעמים רבות את דבריו בארמית מהכתוב בעברית, כפי אשר תסבול השפה הארמית."

עוד סיבה אחת המחייבת אותנו להוקיר את התרגום הזה: יש בו בתרגום זה גם גופי הלכות רבות אשר אינם כתובים ומפורשים בתורתנו הקדושה ורק נמסרו למשה רבינו בעל פה, אונקלוס קיבלם מפי ר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא והכניסם בקוצר מלים לתוך תרגומו. כן הכניס בו ממדרשי אגדה שמצא בתלמוד, במכילתא, ספרא וספרי ושאר המדרשים. וכיוון שהתרגום הזה כולל תורה שבכתב ותורה שבעל פה, תקנו רבותינו (ברכות ח'): לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום.

אונקלוס הכליל בתרגומו את כל שלוש עשרה עיקרי האמונה ויסודי הדת הישראלית שמנה אחר כך הרמב"ם: מציאות השם (שהבורא הוא עילת העילות וסיבת כל הסיבות), אחדות השם, הרחקת הגשמיות ולפי הכלל שהבורא אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף עמל אונקלוס לפרש התורה בהסרת ההגשמה. ובמקומות שהתורה דיברה בלשון בני אדם וייחסה להבורא איזו פעולה גופנית, השתדל אונקלוס לתרגם את הכתוב בשינוי איזו מילים, וכך תרגם „וירד ה' על הר סיני": ואיתגלי ה' על טורא דסיני. שהבורא לו לבדו ראוי להתפלל, לעבדו, ולא לשום נברא זולתו. האמונה בנבואה, שמשה היה אב לנביאים, האמונה שהתורה המצויה בידינו היא הנתונה למשה רבינו, שהתורה לא תהא מוח-לפת, האמונה שהקב"ה גומל טוב לשומר מצוותיו בעולם הבא ומעניש למי שיעבור עליהם; ביאת המשיח – גם את העיקר הזה נמצא מפורש בתורה. ואונקלוס מתרגם את הכתוב „עד כי יבא שילה" (בראשית מ"ט): „עד דייתי משיחא". האמונה בתחיית המתים – נלמד מן הכתוב: „ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר" (דברים ל"ב): השם בלבד עתיד לנהל בעולם שבו עתיד לחדש.

לאמור: התחייה תהיה כאשר יברא השמים החדשים והארץ החדשה.

כאמור, התאמץ אונקלוס לתרגם את הכתובים על פי הקבלה האמיתית המסורה לנו מסיני מאב לבן, מרב לתלמיד. כך תרגם למשל את הכתוב „לא תבשל גדי בחלב אמו“: „לא תיכלון בשר בחלב“. אונקלוס שינה לתרגם על פי קבלה רק במקומות אשר המינים והצדוקים כחשו בה, או בדינים והלכות אשר העם לא היו נזהרים בהם מחסרון ידיעת הקבלה. אונקלוס התאמץ לפרש כמה פסוקים או מלות בתורה בקיצור נמרץ על פי מדרשים קדושים אשר יסודותם בהררי קדושת הקבלה הנאמנה מפני התנאים קדושי עליון וקודמיהם את שמות האומות והמקומות והימים והנהרות שנשתנו מזמן מתן התורה עד ימי אונקלוס, תירגם אז כאשר נקראו בשמותיהם בימיו.

„העולה בידינו אחרי החקירות המעטות האלה, כי אונקלוס תירגם את התורה ביתרון חכמה והכשר דעת וכל דבריו שקולים במאזני ההגיון ומדודים באמת הקבלה. וברוב אהבתו אל אמונת ישראל התאמץ להראות כי שתי התורות שבכתב ושבעל-פה אחיות תאו-מות הן שקל, מנה וספר ויגע למצוא מלות ארמיות אשר בהן תתאים הקבלה המסורה לנו עם הפשט“.

קדמו לפירושו של מחברנו כמה ביאורים אחרים לתרגום אונקלוס, כגון „לחם ושמלה“, ו„פתשגן“, שלא היו לעיני מחברנו בשעה שכתב את פירושו „נתינה לגר“ – חיבור שהשקיע בו ידיעה עמוקה בשתי הלשונות ובקיאות רבה בכל הספרות התלמודית והמדרשית וספרות פרשנות המקרא ועומק ההלכה והדרוש.